

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

FRANCOUZSKÉ OSVÍCENSTVÍ

- počátek 18. století: pronikání radikálních myšlenek z Anglie do Francie
- osvícenství (v umění se prosazuje klasicismus) se stává evropským kulturním hnutím
- francouzské osvícenství mnohem radikálnější než anglické ve způsobu vyrovnávání se s minulostí: zatímco anglické osvícenství je více svázáno s tradicí (kontinuita v zákonech a výkonu moci, kontinuita v církevním životě a respekt ke křesťanství), francouzské osvícenství je proticírkevní (ne ovšem až na výjimky protináboženské) a rozhodně politicky reformní
- osvícenský rozchod s tradicí a předsudky znamená snahu uvolnit cestu rozumu a vědě za účelem povznesení člověka a nápravy společnosti
- osvícenství znamená víru ve vědu, rozum a pokrok: přesvědčení, že sám postup ve vědách a osvěta v podstatě přinese jako důsledek pokrok ve společnosti a v kvalitě života

ENCYKLOPEDIE

„**Encyklopédie au dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers**“

„Encyklopedie neboli racionální slovník věd, umění a řemesel“

Vycházela 1751-1780, zahrnovala 28 svazků.

Editoři: **Denis Diderot** (1713-1784)

Jean Le Rond d'Alembert (1717-1783)

- příspěvky do ní tvořili významní osvícenci té doby (mj. všichni zmiňovaní v tomto textu)
- podřízenost díla osvícensky chápaným vědeckým zásadám: kritičnost, důvěra v rozumové poznání, odmítání církevních dogmat
- dílo mělo být nejen ambiciózní sumou dosavadního vědění, ale i ztělesněním a hlasatelkou ideových stanovisek osvícenství
- její vydání splnilo onen specificky osvícenský osvětový záměr, a to nejen ve Francii, ale v celé Evropě

„*Věk náboženství a filozofie ustoupil století vědy.*“ d'Alembert

„*Encyklopedie je úvodní kapitolou revoluce.*“ Robespierre

CHARLES LOUIS de MONTESQUIEU

(1689-1755), od mládí politická kariéra (prezident parlamentu v Bordeaux), navštívil Anglii, kterou obdivoval, přesvědčený zastávce svobod a politických práv jedince a právní teoretik

Dílo: „**Perské listy**“ (1721)

- nepřímo (Usbec píše domů) pranýřující francouzské společenské a politické poměry (v kontrastu zejména s Anglií)

„**Úvahy o příčinách velikosti a pádu Římanů**“ (1734)

- vydáno v Anglii; dokazuje, že uspořádání státu není náhodné, ale že zákonitě vyrůstá ze specifických podmínek

„**Duch zákonů**“ (1748)

- klasické dílo ústavního práva a tzv. geografického směru v politologii, v němž mj. představuje své pojetí dělby moci
- přenesl osvícenský myšlenkový koncept na společenský řád a specificky na právo
- srovnání rámcových podmínek společnosti s její právní výbavou
- základem společnosti je přirozené právo a pozitivní právo je jeho výrazem (ne zabráněním války jako u Hobbese, Montesquieu byl ovlivněn Lockem), z přirozenosti tedy vyplývá duch zákonů

„*Člověka ovlivňují rozmanité faktory a z nich se tvoří obecný duch.*“

- některé faktory:
 - teritorium (např. velká oblast má sklon k monarchii, menší lze snadněji získat k republikánství)
 - podnebí (např. teplejší oblasti mají sklon k větší stabilitě poměrů)
 - historické faktory (náboženství, mravy, dějiny, způsob hospodářství)
- kvalita státního zřízení je založena na jeho přiměřenosti objektivním podmínkám a také na míře svobody
- svobodě slouží **dělba moci**:
 - **legislativa**: horní sněmovna (kontrola exekutivy)
dolní sněmovna (zákonodárná)
 - **exekutiva** (výkon moci, právo veta vůči legislativě)
 - **jurisdikce** (výklad zákona, přísně oddělena od exekutivy)

FRANÇOIS MARIE AROUET – VOLTAIRE

- (1694-1778) podstatnou část života tráví v exilu (Anglie, Švýcarsko), na sklonku života se triumfálně vrací do Francie
- intelektuál, literární a publicistické angažmá za osvícenské ideály; psal satiry, romány, dramata, historická díla, dopisy – snaží se popularizovat myšlenku pokroku, svobody, tolerance a propagovat osvícenství
- Dílo: „**Anglické listy**“
 - „**Esej o mravech a duchu národů**“ 1756
 - „**Candide neboli optimismus**“ 1759
 - „**Pojednání o snášenlivosti**“ 1763
 - „**Filozofický slovník**“ 1764
 - „**Bůh a lidé**“ 1769
- chválí pokrokovost anglické politiky a filozofie, navazuje na Locka, Newtona
- boj za svobodu, toleranci a nezávislost myšlení
- boj proti dogmatismu: názorové strnulosti a netolerantnosti
- boj proti předsudkům racionalistické filozofie, zejména proti metafyzice („non liquet“, tzn. „není to jasné“)
- ústřední role ve vývoji civilizace a kultury hraje lidský rozum, jehož neomezené používání a vzdělávání je podmínkou svobodné společnosti
- dějiny jsou projevem neutuchající touhy člověka po pokroku a v tomto směru odmítal Voltaire jakoukoli úlohu boží prozřetelnosti v dějinách
- proticírkevní postoje: v dogmatickém charakteru náboženství spatřuje kořeny nesnášenlivosti, nesvobody, pronásledování, nespravedlnosti ("Ecrasez l'infâme" - míněna je církev)
- ve většině náboženství je doma pověra, kterou je třeba vymýtít a nastolit rozumové náboženství, které podpoří morálku
- deismus
 - bůh je stvořitelem přirozeného řádu, ale potom již do něho nezasahuje (nepřipouští se zjevení, zázraky atd.)
 - boží existence vyplývá rozumově z existence stvořených věcí, ale boží atributy (které jsou obsahem náboženských dogmat) jsou nepoznatelné

„Kdyby bůh neexistoval, bylo by třeba jej vymyslet, ale celá příroda nám říká, že jest.“

MECHANISTICKÝ MATERIALISMUS

- přesvědčení, podle něhož lze všechny jevy zcela vysvětlit pomocí hmoty a zákonů mechaniky (fyzikálních zákonů)
- jeho prvky najdeme i v anglické filozofii a vědě (Hobbes, Newton), u Descarta aj.

- častěji (nikoli výlučně – srv. Descartes, Newton) se pojí s atheismem nebo alespoň skepti k církevním dogmatům, až fanaticky protináboženské postoje
- stačí správné „osvícení“, aby se lidé zbavili všech a předsudků a nastolili blažený svět řízený rozumem

„První ničema, který potkal prvního blázna, byl první kněz.“ Helvétius

Julien Offroy des La Mettrie

(1709-1751), dílo „Člověk stroj“

- neexistuje mrtvá hmota, kterou by bylo nutno oživit duchem, hmotu nalzáme jen v pohybu a v určitých formách
- není nutné předpokládat boha jako princip pohybu a myšlení
- svět se pohybuje sám ze sebe, netřeba hybatele
- myšlení je přirozená funkce těla vedle jiných, netřeba duše

Paul Heinrich Dietrich von Holbach (1723-1789)

Claude Adrien Helvétius (1715-1771)

JEAN JACQUES ROUSSEAU

(1712-1778) filozof přirozenosti a citu, po této stránce se francouzskému racionalismu poněkud vymyká; narozen v Ženevě, mimo Ženevu žil ještě v Paříži, Anglii

Díla:

„Rozprava o vědách a umění“

- vítězný spis o nejlepší práci v soutěži, kterou r. 1749 vypsal akademie v Dijonu na téma „zda pokrok a umění přispěly k zlepšení mravů“
- tvrdí, že vědy a umění nejsou znamením pokroku, ale úpadku lidstva

„Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi“

- první Rozprava vyprovokovala k vyhlášení dalšího tématu „jak vznikla nerovnost mezi lidmi, a zda je odůvodněna přirozeným právem“
- Rousseau rozlišuje
 - fyzickou nerovnost (věk, pohlaví, síly) – přirozená
 - mravní a politickou nerovnost – nepřirozená a zhoubná

„Společenská smlouva“

„Emil“ - román o výchově

„Confessions“ - posmrtně vydaná autobiografie

1. Přirozený stav lidstva

- zdraví (příroda vyhlazuje slabé),
- přirozené ctnosti (čistě pudová sexualita, nezávislost)
- neexistuje výroba a myšlení

2. konec přírodního stavu: vlastnictví

- vlastnictví plodí nepřirozené rozdíly a všechnu špatnost (někdo řekl „to je moje“ a druzí mu uvěřili)
- stát konzervuje tento stav, spoutá chudé, činí nerovnost trvalou.

3. východisko: společenská smlouva

- spojení nezadatelné svobody jednotlivce s tou mírou násilí, která je pro život společnosti nevyhnutelná
- každý občan dává svou svobodu do rukou státu
- vyzdvihuje obecnou vůli – ta se odhaluje hlasováním, nutné je podřízení se od těch, kdo byli přehlasováni

Výchova

- důraz na výchovu, kterou chápe jako ochranu zdravého přirozeného základu před škodlivými vlivy

Etika a náboženství

- nejsou podle Rousseaua založeny na rozumu, ale na citu

Seznam zdrojů:

ANZENBACHER A. *Úvod do filosofie*. 2. přeprac. vyd. Praha : Portál, 2004. 377 s. ISBN 80-7178-804-X.

BLECHA I. *Filosofie*. 4. oprav. a rozšíř. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. 279 s. ISBN 80-7182-147-0.

CORETH E., SCHÖNDORF H. *Filosofie 17. a 18. století*. 1. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2002, 312 s. ISBN 80-7182-119-5.

Filosofický slovník. 2. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1998. 463 s. ISBN 80-7182-064-4.

HALADA J., GEUSS A. *Čítanka z dějin filozofie*. 1. vyd. Praha : Mladá Fronta, 1978, 472 s.

HÖFFDING H., KRÁL J. *Přehledné dějiny filosofie*. 2. vyd. Praha : Nakladatelství České grafické unie a. s., 1947, 346 s.

KUNZMANN P., BURKARD F. P., WIEDMANN F. *Encyklopedický atlas filosofie*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidových novin, 2001, 265 s. ISBN 80-7106-339-8

MAREK F., ZAPLETAL Š. *Filosofická čítanka*. 1. vyd. Praha : Svoboda, 1971, 392 s.

MĚŠŤÁNEK T. *Filozofie pro 4. ročník středních škol*. 2. vyd. Praha : Tripolia 2005.126 s. ISBN 80-86448-32-0

STÖRIG H. J. *Malé dějiny filozofie*. 3. vyd. Praha : Zvon, 1993, 559 s. ISBN 80-7113-058-3.

TRETERA I. *Nástin dějin evropského myšlení : Od Thaléta k Rousseauovi*. 5. vyd. Praha, Litomyšl : Paseka 2006. 374 s. ISBN 80-7185-819-6.